

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 6

Засновано у 2015 році

Рівне – 2017

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 6 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2017. – 320 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної, навчально-методичної роботи та гуманітарної політики Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Ламанаускас В., доктор соціологічних наук, професор, директор науково-методичного Центру «Scientia Educologica», професор Шяуляйського університету (м. Шяуляй, Литовська Республіка);

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Малолєпши Елігіуш, др. хаб., професор, декан педагогічного факультету Академії імені Яна Длугоша в Ченстохові;

Пелєх Л. Р., доктор педагогічних наук, професор, зав кафедри міжкультурної комунікації та історії світової літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелєх Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Потапчук Т. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Стоклоса К., доктор наук, професор, Інститут Зигмунд-Неуман (Дрезден, ФРН);

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шмид К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії і теорії виховання Жешувського університету (м. Жешув, Республіка Польща);

Шугасва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкового навчання РДГУ;

Сойчук Р. Л., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідощтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом МОН України № 515 від 16.05.2016 р.

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України (галузі науки – педагогічні).

Упорядники: **проф. Петренко О.Б., доц. Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Рецензент: **Коліяда Н. М.** – доктор педагогічних наук, професор; завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №6 від 25 травня 2017 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

ЗМІСТ

Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей.....	6
Павелків Р. В. Психологічні особливості розвитку моральних почуттів у молодшому шкільному віці.....	16
Черній А. Л. Специфіка формування органу управління освітою ОТГ та методичного супроводу освіти в контексті реалізації концепції «Нова українська школа».....	27
Пелех Ю. В. Формування вчителя майбутнього: аксіологічний контекст.....	34
Пустовіт Г. П. Прогностичні орієнтири інноваційного розвитку позашкільної освіти.....	46
Петренко О. Б. Психоаналітична педагогіка: інновація ХХІ ст. чи історико-педагогічна реконструкція досвіду першої третини ХХ ст.....	53
Безкоровайна О. В., Павлюк Г. С. Специфіка методики викладання іноземної мови (англійської) в початковій школі....	63
Білавич Г. В., Савчук Б. П. Українське наукове мовлення в контексті наукової діяльності майбутніх педагогів.....	67
Бісовецька Л. А., Верхова І. П. Виховна робота школи щодо безпеки школярів в інтернет-просторі.....	75
Гринькова Н. М. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності педагогів з питань морального виховання молодших школярів в умовах позашкільного навчального закладу.....	83
Журба К. О. Активні та інтерактивні форми і методи виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи у позакласній діяльності.....	90
Заліток Л. М. Казкотерапія за Василем Сухомлинським.....	99
Кособуцька Г. П. Тестування як психолого-педагогічна технологія оцінювання навчальних досягнень студентів: актуалізація практичного аспекту.....	106
Люленко С. О. Екологічна освіта та виховання майбутніх вчителів біології на сучасному етапі розвитку суспільства.....	118
Павелків К. М. Система професійної підготовки педагогів у західній Європі: термінологічний аналіз.....	124
Павелків О. М. Теоретичні засади реалізації інноваційних процесів у вищих навчальних закладах.....	134
Петренко С. В. Інформаційно-цифрова компетентність учня у контексті формування нової української школи.....	144
Розман І. І. Феномен біографічного методу та особливості його застосування у вивченні педагогічних персоналій.....	156

Сілков В. В., Сілкова Е. О. Теоретико-методичні недоліки при формуванні обчислювальних прийомів у молодших школярів, їх причини та шляхи подолання.....	165
Стельмашук Ж. Г., Гриневич М. Н., Рабешко О. М., Скаутська система виховання у контексті викликів сучасності...	181
Федоришин О. П. Increasing motivation in teaching learning process.....	191
Ціпан Т. С., Боровець В. І., Гоголь В. А., Організаційно-дидактична модель формування акмеологічного простору школи.....	198
Шурин О. І. Декоративно-прикладна творчість Рівненщини: історико-педагогічна генеза.....	212
Доробки молодих науковців	
Абрамович Т. В. Критерії та показники сформованості професійної компетентності соціального педагога.....	218
Баліка Л. М. Педагогічні основи роботи шкільних бібліотек щодо розвитку в учнів інтересу до читання	225
Матвійчук-Юдіна О. Властивості інформаційної системи відповідно міжнародних стандартів – основа формування компетентностей майбутніх ІТ-фахівців з предмету «компютерна графіка».....	237
Дуброва А. С. Формування педагогічної майстерності майбутнього учителя іноземної мови.....	245
Дем'янюк І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк у контексті розвитку громадянського виховання в Україні.....	250
Ільчук Я. М. Погляди В. Сухомлинського на соціалізацію особистості в умовах сім'ї.....	258
Кардаш В. П. Правове виховання учнів молодшого шкільного віку: теоретичний аспект.....	269
Літвінчук І. М. Виховання гіперактивних дітей: теоретичний аналіз проблеми.....	275
Мартинюк О. В. Вплив змісту шкільних підручників на гендерну соціалізацію особистості учня/учениці.....	281
Мічута Х. О. Кризові ситуації в сім'ї як чинник розвитку особистості	289
Мокрик А. В. Психологічні підходи дослідження гендерних аспектів лідерства в управлінській практиці.....	296
Примак М. В. Готовність дитини до навчання: теоретичний аналіз	302
Яйченя Н. В. «Важковиховувані діти»: ретроспективний аналіз поняття.....	307

культури, оволадення українським язиком, знаннями Конституції України, прав и обов'язностей громадян, уваження и соблюдення народних символів и національної символіки: державного Герба, Флага и Гимна.

Ключевые слова: Т. Д. Дем'янюк, життєвий и творчий шлях, громадянське виховання, громадянська компетентність.

Abstract. The article deals with the life and creative path of the famous Ukrainian teacher T. Demianiuk, the civic orientation of her scientific activity and pedagogical heritage is analyzed, in particular, the main tasks of civic education are revealed (by T. Demyanyuk), such as: the system of national patriotic education – the basis of the development of citizenship as an integrated character trait: love for the Motherland, devotion to her; the desire to strengthen its own honor and dignity of the Ukrainian; active-creative patriotic activity throughout life; organization of national-patriotic activity of students; the formation of national consciousness, love of the native land, of their people, the desire to work for the prosperity of the state, readiness to protect it, preserve the unity of the Ukrainian lands, unity and unity of the nation, of society as a whole; formation of high linguistic culture, mastering the Ukrainian language, knowledge of the Constitution of Ukraine, rights and obligations of citizens, respect and observance of national symbols and national symbols: the State Emblem, the Banner and the Anthem.

Key words: T. D. Demyaniuk, life and creative way, civic education, civil competence.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2017

Я. М. Ільчук

ПОГЛЯДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СІМ'Ї

Анотація. У статті проаналізовані погляди В. Сухомлинського на соціалізацію особистості в умовах сім'ї. З'ясовано, що педагог розглядав сім'ю в цілому крізь призму соціологічних детермінант, тобто вважав її особливим середовищем, яке формує особистість дитини, її ставлення до світу, до оточуючих людей. Розкрито систему шкільно-сімейного виховання у Павлівській середній школі, особливе значення в якій відіграла створена педагогом «батьківська школа». Проаналізовано роль батьків у формуванні ідентичності дитини, позаяк педагог розділяв батьківські і материнські функції у соціалізації дитини.

Доведено, що система В. Сухомлинського з підготовки підростаючого покоління до виконання ролі батьків охоплює широкий спектр засобів і прийомів, спрямованих на формування єдності свідомості, переконаності й поведінки.

Ключові слова. В. Сухомлинський, соціалізація, сім'я, соціалізація особистості, шкільно-сімейне виховання, батьківська школа.

Постановка проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. робиться наголос на тому, що одним з пріоритетних напрямків державної освітньої політики має стати побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді [8]. Це передбачає розроблення нових державних програм та ефективних механізмів взаємодії органів управління освітою, сім'ї, освітніх установ, дитячих і молодіжних громадських організацій у напрямі розвитку, виховання і соціалізації дітей та молоді.

Сім'я є важливим агентом соціалізації особистості, адже саме в ній передається досвід, традиції, звичаї від старшого покоління до молодших, саме тут молоде покоління отримує уявлення про світ, вбирає загальні цінності й починає орієнтуватися на загальноприйняті стандарти.

Василь Сухомлинський вперше в радянській педагогіці обґрунтував концепцію сімейного виховання, яка базується на глибокому психологічному аналізі сімейних взаємовідносин, принципах гуманізму, визнанні дитини вищою цінністю; окреслив місце сім'ї в цілісному процесі формування особистості; розробив і перевіряв на практиці ідею співпраці сім'ї та школи у вихованні дітей тощо. Ідеї павлівського директора школи, практичний досвід були, є й будуть базовими для подальшого розвитку теорії та практики виховання дітей у сім'ї. Аналіз і характеристика поглядів ученого на проблеми виховання дітей у сім'ї, на соціалізацію дитини дають змогу проникнути в їх сутність, оцінити новаторство ідей, співзвучність їх викликам сучасності.

Метою пропонованої розвідки є аналіз поглядів В. Сухомлинського на соціалізацію особистості дитини в умовах сім'ї.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Соціально-педагогічні аспекти соціалізації у своїх працях розкривають Т. Алексєнко, В. Москаленко, А. Мудрик та ін. [1; 6; 7]. Спадщина В. Сухомлинського розглядалася в контексті різних аспектів: філософії дитинства (М. Антонєць,) [2], виховної системи (І. Остапйовський, Т. Остапйовська) [9], статорольової соціалізації особистості (О. Петренко) [10], батьківської педагогіки (О. Сухомлинська) [13], взаємодії сім'ї та школи (Л. Бондар) [4], педагогічної майстерності (А. Луцюк) [5] та ін. Однак, попри змістовність попереднього аналізу і наукову значущість отриманих результатів, ще спостерігається недостатність соціально-педагогічного аналізу спадщини В. Сухомлинського, оскільки проблема соціалізації розглядалася лише на рівні її окремих аспектів, й поза увагою дослідників залишилися погляди В. Сухомлинського на соціалізацію особистості в умовах сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Слові до батьків» Василь Сухомлинський підкреслював роль сім'ї у поступовому залученні дитини до соціального життя, адже у «сім'ї шліфуються найтонкіші грані

людини – громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди» [14, с.22].

У сім'ї здобуваються необхідні соціальні навички, засвоюються базові стереотипи поведінки, установки, соціокультурні норми й правила, реалізуються емоційні переваги, створюються оптимальні умови для отримання психологічної підтримки й захисту від стресів і перевантажень, які виникають при взаємодії із зовнішнім світом.

Соціальна природа сім'ї така, що в її розвитку відбивається вся історія людства, яка опосередковано через мораль, право, релігію, політику, суспільну свідомість, прогрес, державну діяльність впливає на устрій і форму сім'ї. У той же час у сім'ї значно консервативніше й повільніше відбувається розвиток сімейних стосунків, ніж соціально-економічний розвиток суспільства. Зі свого боку, сім'я відіграє найважливішу роль у здійсненні суспільного прогресу через виконання функції соціальної наступності поколінь, відтворення й морального відновлення. Саме в сім'ї ще збережений ресурс для здійснення наступності поколінь, для збереження культурної й історичної спадщини. Також у сім'ї можливе значне відродження морально-етичних, загальнолюдських цінностей, тому що саме в сім'ї вони затребувані максимально, що забезпечує життєву стійкість і ціннісну значимість сімейного союзу для особистості. Сім'я, як сполучна ланка між культурою, цивілізацією й суспільством, своїм типом, способом життя, структурою визначає формування особистості. Любов і сім'я, які мають соціокультурні характеристики, становлять фундаментальні основи цивілізації, відбивають прогрес культури, своїм багатофункціональним змістом сприяють йому. Культура тут виступає показником ступеня розвитку суспільної людини й людського суспільства. У сім'ї, як у суб'єкті культурного прогресу, створюються специфічні сімейні цінності, необхідні для розвитку духовної культури нації.

Сім'я, за словами В. Сухомлинського, – це «первинний осередок багатогранних людських стосунків – господарських, моральних, духовно-психологічних, естетичних» [16, с. 414]. Морально-психологічна атмосфера, яка панує у сім'ї, прямим чином впливає на формування громадянських поглядів, переконань, почуттів, поведінки, єдності слова і діла, системи моральних цінностей, культури потреб, культури міжстатевого спілкування, тобто всього того, що Василь Сухомлинський відносив до морально-ідейної серцевини особистості і, що є найважливішим у духовному становленні людини. Життєві ідеали батьків, їхні плани, вчинки, сімейні традиції можуть сприяти або ж гальмувати процес соціалізації дитини. Стосовно цього, педагог відзначав, що сім'я стає для дитини могутньою виховною та облагороджуючою силою лише тоді, коли «батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини» [там само].

Починаючи з 1951 року, у Павлиші почала вибудовуватись особлива система шкільно-сімейного виховання. Причому вибудовувалась вона досить неспросто. Так, М. Библюк зазначав, що у Павлиші на початку 50-х років ХХ століття «спостерігались конфлікти, суперечливі інтереси школи і батьків учнів. Якщо батьки не подавали гарного прикладу своїм дітям, педагогічний колектив докладав усіх зусиль, щоб нейтралізувати або обмежити небажаний вплив родини» [3, с. 45]. Насамперед це стосувалось сімей, у яких батьки відвідували протестантські секти, захоплювались алкоголем. За час діяльності В. Сухомлинського школа налагоджувала стосунки з батьками, зробивши з них справжніх помічників у вихованні, створивши унікальну систему шкільно-сімейного виховання.

Василь Олександрович був переконаний у тому, що особливості взаємин між матір'ю і батьком впливають на соціалізацію дитини у сім'ї. Тому батьки повинні завжди пам'ятати, що вони виховують дітей своїми стосунками: «Справжня взаємна любов матері й батька – найважливіша духовна сила, що виховує дитину ... Дитину виховує насамперед глибокий взаємний інтерес матері і батька, їх тонка чуйність одне до одного» [18, с. 386-387]. Тому В. Сухомлинський вважав, що надзвичайно важливо «морально підготувати завтрашніх батьків і матерів до сімейного життя, до людського кохання і дружби, до виховання дітей, до творення людини» [14, с. 186]. Установки батьків стосовно статі, ідеалів чоловіка/жінки, типово чоловічої/жіночої поведінки пов'язані з гендерними стереотипами, які панують у сім'ї і виявляються у її повсякденному житті. З цих позицій і відбудовується оцінювання поведінки сина чи доньки. Батьківські установки відіграють виключно важливу роль у формуванні ототожнює дитини, яка ідентифікує себе з батьками однієї з нею статі. Ці процеси особливо важливі, адже вони не усвідомлюються дітьми і не контролюються батьками. У майбутньому і чоловіки, і жінки намагаються у своїх власних сім'ях відтворити рольові стосунки батьківської сім'ї.

В. Сухомлинський, звертаючись до батьків, підкреслював, що дитина – це дзеркало їхньої моралі, їхнього громадянського обов'язку, їхньої поведінки, їхньої культури: «Ви – перше наочне уявлення про людину, яке відкривається перед дитиною, як тільки вона починає пізнавати світ. В образі батька й матері дитина відкриває для себе перше поняття про єдність «хочу» й «треба» [18, с. 391].

Аналізуючи роль батьків у формуванні ідентичності дитини, Василь Олександрович виділяв батьківський і материнський вплив на формування особистості дитини. Однак застерігав, що «не можна протиставляти жіночий – материнський вплив чоловічому – батьківському впливу. Це, звичайно, безглуздо вважати, що від чоловіка, нібито, йде сильніший, більш вольовий вплив і в цьому полягає мужність виховної сили чоловіка-батька, а від жінки-матері – ніжніший, тонший, благородніший вплив, який мало що не розслаблює людину» [18, с. 209]. Педагог чітко пояснював, чим материнський стиль виховання відрізняється від батьківського, конкретно окреслював роль матері й роль батька у становленні особистості

дитини, доводив їх взаємодоповнюваність. За переконанням Василя Олександровича, характер і стиль виконання батьком і матір'ю їхніх ролей у сім'ї справляють великий вплив на засвоєння цих ролей хлопцями і дівчатами. Здатність до адекватної поведінки не може сформуватися поза сприйманню дитиною у її повсякденному житті чоловічої ролі батька та жіночої – матері. На формування стереотипів батьки впливають, по-перше, самі, демонструючи типи поведінки й розподіл функцій, по-друге, заохочуючи одні способи поведінки дитини й засуджуючи інші.

Василь Олександрович вважав, що школярів необхідно готувати до виконання ролей матері та батька, причому, окремо дівчат і окремо хлопців. Педагог враховував закономірності диференціації чоловічих і жіночих ролей, статеві відмінності на всіх рівнях та їх вплив на людське існування, співіснування, на особливості соціальної організації, специфіку чоловічої та жіночої соціальних спільнот.

Система В. Сухомлинського з підготовки підростаючого покоління до виконання ролі батьків охоплює широкий спектр засобів і прийомів, спрямованих на формування єдності свідомості, переконання й поведінки. Педагогічний колектив Павлівської школи все робив, щоб із кожного учня, кожної учениці згодом вийшов хороший батько чи хороша мати. «Перша школа батьківства і материнства – це повноцінне моральне виховання в роки дитинства, отрочтва, ранньої юності. Виховуючи моральну готовність до материнства і батьківства, ми прийшли до системи етичних бесід, присвячених високій місії матері й батька. Це бесіди про любов і дружбу, шлюб, дітонародження, виховання дітей» [17, с. 287].

Особлива місія батьків полягала, на думку педагога, в тому, що саме вони прищеплюють дітям певні ідеали, сімейні традиції, навіюють власні уявлення і переконання: «У сім'ї найтоншими доторканнями батька і матері до дитячого серця і розуму пишеться наймудріша, найскладніша і водночас найпростіша – тому що вона доступна кожному батькові, кожній матері – сторінка книги, яку всі ми називаємо суспільним вихованням» [14, с. 181]. Тому батьки повинні пам'ятати, що їхня дитина згодом стане чоловіком/жінкою, чоловіком/дружиною, матір'ю/батьком, тобто виконуватиме різні соціальні ролі відповідно до своєї статі, при цьому орієнтуватись буде на рольові позиції батьків.

Павлівські школярі в результаті кропіткої виховної роботи педагогічного колективу, директора школи, сім'ї усвідомлювали, що у материнстві й батьківстві – велика місія продовження роду, творення нової людини, наступності поколінь, морального вдосконалення особистості. Василь Олександрович говорив старшокласникам про те, що «продовжуючи рід людський, батько і мати повторюють у дитині самих себе, і від того, наскільки свідомим є це повторення, залежить моральна відповідальність за людину, за її майбутнє. Кожен момент цієї роботи ... – це творіння майбутнього і погляд в майбутнє» [12, с. 12].

Водночас В. Сухомлинський акцентував увагу на тому, що «щастя батьківства і материнства – не манна небесна, воно не приходить

святковим гостем ... Воно важке і вистраждане. Воно приходить тільки до тих, хто не боїться одноманітної, багаторічної праці – праці до самозабуття. Складність цієї праці полягає в тому, що вона, ця праця, являє собою злиття розуму і почуттів, мудрості і любові ... Там, де втрачена ця мудра батьківська і материнська здатність, щастя стає маревом ...» [14, с.189].

Аналіз спадщини педагога дає змогу стверджувати, що описана ним взаємодія в сім'ї може сприяти, а може й сповільнювати процес соціалізації. Адже у ставленні батьків до дітей акумулюється вся система подружніх взаємин: і стосунки дорослих зі своїми батьками, і зовнішні соціальні зв'язки сім'ї з іншими родичами, близькими знайомими. Батьківське ставлення – це особливий феномен, який поєднує емоційні переживання та почуття, пов'язані з дитиною, гендерні стереотипи, які проявляються у спілкуванні та поведінці з нею, особливості її розуміння.

Ціннісні орієнтації батьків стосовно виховання дітей різної статі, їх соціальні очікування, стиль спілкування з дітьми, характер співробітництва з ними, особливості покарань і заохочень – все це впливає на процес соціалізації, на формування особистості дитини. Виховуючи хлопчика чи дівчинку, батьки, насамперед, опираються на власні уявлення про те, якими має бути чоловік і жінка. Адже кожному з батьків притаманні певні людські якості, характер, почуття, погляди на життя, соціальні установки. У багатьох випадках ці уявлення подібні, вони закладені культурою народу, соціальними стереотипами конкретного суспільства, сім'ями, у яких виховувались самі батьки. Саме тому В. Сухомлинський створив у Павлиші батьківську школу. Адже від того, як будуть орієнтовані батьки, переконував педагог, буде залежати система виховання у сім'ї, виконання ними батьківських ролей і функцій.

Послідовне створення «педагогічного середовища», спроба перетворити весь Павлиш (багато в чому за допомогою школи) на своєрідний гуманістичний педагогічний простір, де б діяли лише сприятливі для виховання фактори, змусили В. Сухомлинського уважніше вдивлятися в індивідуальні біогенетичні особливості кожної дитячої особистості, аналізувати роль сім'ї, батька, матері в процесі формування дитини як чоловіка/жінки. Педагог розглядав роль батьків крізь призму біологічних детермінант, тобто розділяв батьківські і материнські функції. У поглядах на сімейні обов'язки батьків педагог швидше дотримувався патріархатних установок, за якими мати – духовний, моральний центр сім'ї, головний вихователь, а батько – годувальник, який персоніфікує владу, є наставником, прикладом для наслідування, об'єктом поваги і гордості. Водночас він розглядав сім'ю в цілому крізь призму соціологічних детермінант, тобто вважав її особливим середовищем, яке формує особистість дитини, її ставлення до світу, до оточуючих людей, до представників протилежної і власної статі [10]. Як директор-практик, Василь Олександрович переконував, що «тільки шляхом об'єднання зусиль школи і сім'ї можна добитись рішення завдань, які ставить

суспільство перед вихованням молодого покоління. Адже з повсякденного життя, з досвіду виховання нам добре відомо, що сім'я, батьки є виховною силою, яку у більшості випадків не може замінити ніякий вихователь. Самий талановитий вихователь не в змозі замінити просто хорошого батька чи матір» [11, с. 395]. За переконанням педагога, співпраця батьків і вчителів створює сприятливе середовище для розвитку та соціалізації дитини, їхні спільні зусилля сприяли введенню дитини у світ людських стосунків.

В. Сухомлинський, вивчивши причини розлучень 200 молодих сімей, дійшов висновку, що 189 розлучень сталися через невміння молодят зрозуміти одне одного [14, с. 185]. Щоб змінити ситуацію, педагог розробив власну систему освіти і виховання справжніх чоловіків та жінок, підготовки батьків до виховання дитини в сім'ї, яка включала в себе план і програму педагогічного всеобучу батьків на весь період навчання дітей у школі. Особливе значення в цій системі відіграла створена педагогом так звана «батьківська школа». Він зауважував, що «без батьківської школи ми не уявляємо повноцінного шкільно-сімейного виховання» [11, с. 43].

Батьківська школа у Павлиші працювала починаючи з 1964 року і включала в себе такі відділи: дошкільний, батьків учнів 1-3 кл., 4-8 кл., 9-10 кл. За три роки до того, як віддати своїх дітей до навчання, мати й батько починали вчитися в педагогічній школі для батьків. Два рази на місяць вони слухали лекції директора школи, заступників директора, вчителя, який через три роки навчатиме перший клас. План роботи дошкільного відділу педагогічної школи на 1964–1967 роки наведений Василем Сухомлинським у праці «Сто порад учителям» [15, с. 536-537]. Заняття у батьківській школі застерігали батьків від сліпої і безглуздої любові до дітей, вчили завойовувати справжній батьківський авторитет, вміло організовувати життя дітей в сім'ї.

На заняттях батьківської школи педагоги поступово розкривали перед батьками через конкретні яскраві приклади життя глибокий зміст поняття «батьківська педагогіка», показували, як створюються у сім'ї такі високодуховні культу, як культ Матері, Праці, Книги, Мови, поваги до старших, обов'язку, повинності, відповідальності за свої вчинки, культ розумних бажань і потреб.

Як бачимо, у зміст поняття «батьківська педагогіка» Василь Олександрович вкладав «елементарне коло знань матері і батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною» [15, с. 535]. На заняттях середньої і старшої групи батьківської школи він знайомив батьків з кращим досвідом виховання багатьох сімей, на конкретних прикладах пояснював, як створюються моральні цінності сім'ї і як їх треба берегти.

Батьківська школа дозволяла павльським педагогам зробити сім'ю тим середовищем, в якому дитина вчилася жити, творити, взаємодіяти з оточуючим світом, засвоювати і відтворювати зразки соціальної поведінки.

Отже, сім'я визнавалась Василем Сухомлинським одним з найбільш важливих агентів соціалізації особистості. Формування дівчини/хлопця

визначає тип, склад, структура сім'ї, кількість дітей, стиль взаємин батьків між собою, стиль батьківсько-дитячих стосунків, професії батьків. Важливими засобами соціалізації у сім'ї є особистісні характеристики батьків, зокрема їх ідентичність і рольові моделі, стать дитини, уявлення батьків про те, якими має бути дитина.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отож, узагальнюючи все вищесказане, необхідно зазначити, що педагог вважав надзвичайно важливим морально підготувати завтрашніх батьків і матерів до сімейного життя, до відповідального виконання ролей матері, батька, до виховання дітей. На його думку, і чоловік, і жінка повинні нести рівноцінну відповідальність за сім'ю, за дітей, за мир і злагоду у домі.

Ідеї українського педагога дають можливість створення такої технології процесу соціалізації сучасних школярів у сім'ї, яка б підкріплювала сучасні стандарти гендерної рівності статей, сприяла б усуненню стереотипів у сприйманні ролей батька та матері у сучасній українській сім'ї.

Подальшого поглибленого вивчення потребує діяльність «Школи радості» В. Сухомлинського як фактору соціалізації особистості; роль гри у соціалізації особистості в Павлівській школі та ін.

Список використаних джерел:

1. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості : можливості й ризики : наук.- метод. посіб. / Т. Ф. Алексеенко – К. : Педагогічна думка, 2007. – 152 с.
2. Антоненко М. Дитиноцентричні доміанти у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. Антоненко // Рідна школа. – 2010. – № 9. – С. 18-21.
3. Библюк М. Прихована програма школи Василя Сухомлинського / М. Библюк // Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С.41-45.
4. Бондар Л. Методологічна основа гуманістичних ідей духовності в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / Л. Бондар // Рідна школа. – 2006. – № 9. – С. 11-13
5. Луцок А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя початкової школи / А. М. Луцок // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 297-301.
6. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія / В. В. Москаленко. – К.: Фенікс, 2013. – 540 с.
7. Мудрик А. В. Социализация человека : учеб. пособ. для студ. высших учеб. завед. / А. В. Мудрик – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2006. – 304 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> . – Заголовок з екрану
9. Остапівський І. Є. Соціально-педагогічна спрямованість поглядів В. О. Сухомлинського / І. Є. Остапівський, Т. П. Остапівська

- // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – № 8. – С. 83-85.
10. Петренко О. Б. Проблема статевої соціалізації особистості у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія / О. Б. Петренко. – Рівне : Вид. О. Зень, 2008. – 191 с.
 11. Сухомлинский В. А. Книга о любви / Сост. А. И. Сухомлинская, Л. В. Голованов; Предисл. Л. В. Голованова. – М.: Мол. гвардия, 1983. – 191 с.
 12. Сухомлинский В. А. Фиолетовая хризантема / В. А. Сухомлинский // Юность. – 1970. – №1. – С.92–99.
 13. Сухомлинська О. В. Материнська любов як основа виховання почуття відповідальності: 3 пед. спадщини В. О. Сухомлинського / О. В. Сухомлинська // Почат. шк. – 1993. – № 5-6. – С. 26-29.
 14. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський – К.: Радянська школа, 1978. – 263с.
 15. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.3. – С.283-582.
 16. Сухомлинський В. О. Народження добра / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : В 5т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т.7. – С. 217 – 223.
 17. Сухомлинський В. О. Особлива місія / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. –Т.5. – С.418-422.
 18. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т.4. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 7-392.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Aliexsieienko T. F. Sotsializatsiia osobystosti : mozhlyvosti y ryzyky : nauk.- metod. posib. [Socialization of Personality: Opportunities and Risks: sciences-method. manual] / T. F. Aliexsieienko – K. : Pedahohichna dumka, 2007. – 152 s. (in Ukrainian).
2. Antonets M. Dytynotsentrychni dominanty u pedahohichnii spadshchyni V. O. Sukhomlynskoho [Child-centered Dominant in the Pedagogical Heritage of V. O. Sukhomlynskyi] / M. Antonets // Ridna shkola. – 2010. – # 9. – S. 18-21. (in Ukrainian).
3. Bybliuk M. Prykhovana prohrama shkoly Vasylia Sukhomlynskoho [The Hidden Program of Vasyl Sukhomlynskyi's School] / M. Bybliuk // Shliakh osvity. – 2004. – # 1. – S.41-45 (in Ukrainian).
4. Bondar L. Metodolohichna osnova humanistychnykh idei dukhovnosti v pedahohichnii spadshchyni V. O. Sukhomlynskoho [Methodological Basis of Humanistic Ideas of Spirituality in the Pedagogical Heritage of V. O. Sukhomlynsky] / L. Bondar // Ridna shkola. – 2006. – # 9. – S. 11-13 (in Ukrainian).
5. Lutsiuk A. M. Vasyl Sukhomlynskyi pro pedahohichnu maisternist uchytelia pochatkovoï shkoly [Vasyl Sukhomlynsky about the Teacher's

- Mastery of Elementary School] / A. M. Lutsiuk // Pedahohichnyi dyskurs. – 2011. – Vyp. 10. – S. 297-301.
6. Moskalenko V. V. Sotsializatsiia osobystosti: monohrafiia [Socialization of Personality: Monograph] / V. V. Moskalenko. – K.: Feniks, 2013. – 540 s. (in Ukrainian).
 7. Mudrik A. V. Socializacija cheloveka : ucheb. posob. dlja stud. vysshih ucheb. zaved. [Socialization of Man: textbook for higher school students] / A. V. Mudrik – 2-e izd., ispr. i dop. – M. : Akademija, 2006. – 304 s. (in Russian).
 8. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 rr. [Elektronnyi resurs] [The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021 [Electronic Resource]. – Rezhym dostupa: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Zaholovok z ekranu (in Ukrainian).
 9. Ostapiovskiy I. Ye. Sotsialno-pedahohichna spriamovanist pohliadiv V. O. Sukhomlynskoho [Socio-pedagogical orientation of V. O. Sukhomlynsky's views] / I. Ye. Ostapiovskiy, T. P. Ostapiovska // Nauk. visn. Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. – 2011. – # 8. – S. 83-85 (in Ukrainian).
 10. Petrenko O. B. Problema statevorolovoi sotsializatsii osobystosti u pedahohichnii spadshchyni Vasylia Sukhomlynskoho : monohrafiia [The Problem of Sex-role Socialization of Personality in the Pedagogical Heritage of Vasyl Sukhomlynskyi: monograph] / O. B. Petrenko. – Rivne : Vyd. O. Zen, 2008. – 191 s. (in Ukrainian).
 11. Suhomlinskij V. A. Kniga o ljubvi [Book about Love] / Sost. A. I. Suhomlinskaja, L. V. Golovanov; Predisl. L. V. Golovanova. – M.: Mol. gvardija, 1983. – 191 s. (in Russian)
 12. Suhomlinskij V. A. Fioletovaja hrizantema [Purple chrysanthemum] / V. A. Suhomlinskij // Junost'. – 1970. – #1. – S.92–99 (in Russian)
 13. Sukhomlynska O. V. Materynska liubov yak osnova vykhovannia pochuttia vidpovidalnosti: Z ped. spadshchyny V. O. Sukhomlynskoho [Maternal Love as the Basis of Upbringing a Sense of Responsibility: From ped. V. O. Sukhomlynskyi's heritage] / O. V. Sukhomlynska // Pochat. shk. – 1993. – # 5-6. – S. 26-29 (in Ukrainian).
 14. Sukhomlynskyi V. O. Batkivska pedahohika [Parent Pedagogy] / V. O. Sukhomlynskyi – K.: Radianska shkola, 1978. – 263s. (in Ukrainian).
 15. Sukhomlynskyi V. O. Narodzhennia hromadianyna [The Birth of a citizen] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tvory: V 5t. – K. : Radianska shkola, 1976 . – T.3. – S.283-582 (in Ukrainian).
 16. Sukhomlynskyi V. O. Narodzhennia dobra [The birth of good] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tvory : V 5t. – K. : Radianska shkola, 1977 . – T.7. – S. 217 – 223 (in Ukrainian).
 17. Sukhomlynskyi V. O. Osoblyva misiia [Special Mission] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tvory: V 5-ty t. – K. : Radianska shkola, 1977. –T.5. – S.418-422 (in Ukrainian).

18. Sukhomlynskyi V. O. Pavlyska serednia shkola [Pavlyska Secondary School] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybrani tvory : v 5 t. – T.4. – K. : Radianska shkola, 1977. – S. 7-392 (in Ukrainian).

Аннотация. В статье проанализированы взгляды В. Сухомлинского на социализацию личности в условиях семьи. Выяснено, что педагог рассматривал семью в целом сквозь призму социологических детерминант, то есть считал ее особой средой, формирующей личность ребенка, ее отношение к миру, к окружающим людям. Раскрыта система школьно-семейного воспитания в Павлышской средней школе, особое значение в которой играла созданная педагогом «родительская школа». Проанализирована роль родителей в формировании идентичности ребенка, поскольку педагог разделял родительские и материнские функции в социализации ребенка.

Доказано, что система В. Сухомлинского по подготовке подрастающего поколения к выполнению роли родителей охватывает широкий спектр средств и приемов, направленных на формирование единства сознания, убежденности и поведения.

Ключевые слова. В. Сухомлинский, социализация, семья, социализация личности, школьно-семейное воспитание, родительская школа.

Abstract. The article deals with V. Sukhomlynskyi's views of on the socialization of the individual in the conditions of the family. It was found out that the teacher viewed the family as a whole through the prism of sociological determinants, that is, he considered as a special environment that forms the child's personality, her attitude to the world, to the surrounding people. The system of school and family education in Pavlyshii secondary school has been lighted. The special attention was given to "paternal school" created by the great teacher. The role of parents in forming the child's identity has been analyzed, since the teacher shared the parental and maternal functions in the socialization of the child.

It is proved that V. Sukhomlynskyi's system of preparing the younger generation for the role of parents covers a wide range of means and techniques aimed at forming the unity of consciousness, belief and behavior.

Key words. V. Sukhomlynskyi, socialization, family, socialization of personality, school-family upbringing, paternal school.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2017

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 6

Упорядники:

проф. Петренко О.Б., доц. Ціпан Т.С.

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 25.05.2017 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 24,7. Замовлення №204/1. Наклад 300

I – 66 **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 6 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2017. – 320 с.

УДК 37 : 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

Віддруковано засобами оперативної поліграфії

УРМ-ПОЛІГРАФ

вул. Буковинська, 3, м. Рівне, 33000;

тел.: 0362-64-21-34